

Wierden, Schoolstraat- Marktstraat

rapport 1399

Wierden, Schoolstraat-Marktstraat

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek.

S. Nederpelt
J. Holl
J. Huizer
R. van Lil
J. Blom

Colofon

ADC Rapport 1399

Wierden, Schoolstraat - Marktstraat
Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek

Auteurs: J. Holl, S. Nederpelt, J. Huizer en R. van Lil

In opdracht van: SWWE

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, juli 2008

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.
ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
dr. E. Lohof

ISBN 978-90-6836-389-0

ADC ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Doelstelling en vraagstelling	7
2 Methoden	7
3 Resultaten	7
3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01)	7
3.2 Beschrijving van de huidige situatie (LS02)	8
3.3 Beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)	8
3.4 Beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04)	8
3.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)	11
4 Conclusies	11
5 Aanbeveling	12
6 Inventariserend Veldonderzoek	12
6.1 Methoden	12
6.2 Resultaten	12
6.3 Interpretatie	13
7 Conclusies	14
8 Aanbeveling	14
Literatuur	15
Lijst van afbeeldingen	15
Lijst van tabellen	15

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Overijssel
Gemeente:	Wierden
Plaats:	Wierden
Toponiem:	Schoolstraat - Marktstraat
Kadastrale gegevens:	Gemeente Wierden, sectie K, perceelnrs. 2478, 2458, 754 en 2312
Kaartblad:	28W
Coördinaten:	236874 - 486237 / 236816 - 486243 / 236807 - 486211 / 236819 - 486157 / 236893 - 486187
Bevoegd gezag:	Gemeente Wierden
Deskundige namens het bevoegd gezag:	G.J. Grievink
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	27786
ADC-projectcode:	4108403
Periode van uitvoering:	Maart 2008
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten, Nijverheidsweg-Noord 114, Amersfoort

---

Samenvatting

In opdracht van SWWE heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Schoolstraat - Marktstraat in Wierden. In het plangebied zal nieuwbouw plaatsvinden. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. Op basis van Archis-meldingen in de omgeving kunnen we vooral resten verwachten tussen het Paleolithicum en de IJzertijd en vanaf de Late Middeleeuwen tot heden. Volgens de bodemkaart komen mogelijk in het plangebied enkeerdgronden voor; dit wordt gestaafd door de historische kaarten, waarop het plangebied vooral als "bouwland" is aangemerkt.

Als er inderdaad een esdek aanwezig is, zullen archeologische resten voorkomen onderin het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont daar onder. In het geval van een intact esdek geven we een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten. Archeologische sporen zullen zich bevinden tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Het complextype en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens.

Als er geen esdek in het plangebied aanwezig is zullen de archeologische resten voor kunnen komen in de eerste 30 cm beneden het maaiveld. In dit geval geven we een middelhoge verwachting voor het voorkomen van archeologische resten omdat de resten slecht beschermd zijn tegen latere bodemactiviteiten.

Op sommige locaties van het plangebied heeft al bebouwing gestaan; op deze locaties zal het esdek – mits dit aanwezig was - waarschijnlijk al verstoord zijn en daarmee ook eventueel aanwezige waarden.

ADC ArcheoProjecten adviseert op grond van het bureauonderzoek om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek, teneinde inzicht te krijgen in de vormen en omvang van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden en met als doel kansarme zones uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor de volgende fasen.

Bij het booronderzoek zijn niet de verwachte enkeerdgronden aangetroffen, maar podzolgronden met een zeer humeus laagje (bijna veen) erbovenop. Bovenop het humeuze laagje is een laag zand opgebracht. Het plangebied ligt waarschijnlijk in een beekdal. De podzolgronden zijn intact, dus eventueel aanwezige archeologische resten zouden ook nog intact kunnen zijn.

Eventueel aanwezige archeologische resten kunnen aangetroffen worden in de top van de C-horizont; die ligt op ca. 110 cm -mv. De nieuwbouw krijgt een verstoringsdiepte van ca. 2 meter, dus de geplande bodemingreep zal eventueel aanwezige archeologische resten verstoren.

ADC ArcheoProjecten adviseert om in het hele plangebied een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P), teneinde gaafheid, omvang, datering en conservering van archeologische resten te onderzoeken.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Het is niet uit te sluiten dat buiten de vindplaats toch nog archeologische resten voorkomen. Daarom merken wij op dat het aanbeveling verdient om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in de Monumentenwet 1988 en de Wet op de Archeologische Monumentenzorg.

Nagekomen bericht:

Het bevoegd gezag (Provincie Overijssel / Het Oversticht) oordeelt dat er geen verkennend maar een karterend onderzoek is uitgevoerd, waarbij geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen. Het selectiebesluit is daarom dat er geen vervolgonderzoek noodzakelijk is.

Tabel 1 Archeologische perioden

Periode	Tijd in jaren				
Nieuwe tijd	1500	na Chr.	-	heden	
Late-Middeleeuwen	1050	na Chr.	-	1500	na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450	na Chr.	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	19	voor Chr.	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	voor Chr.	-	19	voor Chr.
Bronstijd	2000	voor Chr.	-	800	voor Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300	voor Chr.	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	8800	voor Chr.	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd)	300.000	voor Chr.	-	8800	voor Chr.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van SWWE heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Schoolstraat - Marktstraat in Wierden (gemeente Wierden). In het plangebied zal nieuwbouw plaatsvinden. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in maart 2008 door: J. Holl (junior archeoloog), S. Nederpelt (junior prospector) en J. Huizer (prospector). Het booronderzoek vond plaats op 3 juni 2008. Meegewerkt hebben: R. van Lil (prospector), J. Blom (archeoloog), S. Nederpelt (junior prospector) en E. Lohof (senior prospector).

1.2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het omschreven gebied.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld voor het plangebied:

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

2 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1, in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. Het bureauonderzoek wordt gerapporteerd conform LS06.

Het onderzoek bestaat uit zes onderdelen (specificaties LS01 t/m LS06). In de eerste vier onderdelen zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik
- beschrijving van de huidige situatie
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen
- beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens

Op grond van deze onderdelen wordt een gespecificeerde verwachting van het gebied opgesteld (specificatie LS05). Hierin wordt verwoord of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht. Indien deze worden verwacht worden de (veronderstelde) eigenschappen van de waarden zo gedetailleerd mogelijk aangegeven.

3 Resultaten

3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01)

Het plangebied ligt aan de Schoolstraat en de Marktstraat en heeft een oppervlakte van 0,55 ha. Het wordt aan de westkant begrensd door de Schoolstraat, aan de zuidkant door woningen gelegen aan de Marktstraat, aan de oostkant door bedrijven en aan de noordkant door woningen.

Er zijn weinig archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar van het plangebied. Om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting in het plangebied zijn daarom gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarbij een straal van circa 1000 meter is aangehouden. Dit is het onderzoeksgebied.

In het plangebied is de bouw van 3 appartementencomplexen gepland. Hierbij zal een gebied met een oppervlakte van 5500 m² worden bebouwd. Er zullen drie bouwblokken gerealiseerd worden die verdiept zullen worden tot ca. 2 m –mv (blok A, B en C. Zie afb. 6). De binnenplaats tussen deze bouwblokken in zal ook vergraven worden tot ca. 2 meter onder maaiveld ten behoeve van de aanleg van een parkeerkelder.¹

De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

3.2 Beschrijving van de huidige situatie (LS02)

Het plangebied is momenteel aan de westkant braakliggend en aan de oostkant bebouwd. De bestaande bebouwing is niet onderkelderd.²

3.3 Beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Bron	Historische situatie
Hottinger Atlas (Oost Nederland) uit 1773 - 1794 ³ veldminuut uit 1848	Het dorp Wierden (Wyrde) staat op de kaart. Exacte locatie van het plangebied is lastig aan te geven. onbebouwd
Kadastrale minuut uit 1811 - 1832 ⁴	Verschillende percelen, waarschijnlijk 542, 543, 544, 548 en 550. Grondgebruik van alle percelen is bouwland.
Historische kaart uit 1830-1855 ⁵ Bonnekaart uit 1901, 1908 en 1921 ⁶ Bonnekaart uit 1935 ⁷	bouwland, onbebouwd onbebouwd, het lag net buiten de dorpskern in de zuidoostelijke helft enkele gebouwen

Uit ARCHIS-waarnemingen blijkt dat de omgeving van Wierden al vanaf het Paleolithicum door mensen bewoond is geweest.

De naam Wierden wordt voor het eerst genoemd als Wederden in 1298-1304.⁸ De herkomst is niet helemaal duidelijk; de naam zou afgeleid kunnen zijn van de woonplaats (*heem*) van de persoon *Widhard* of de naam zou afkomstig kunnen zijn van *Withar-ipi* 'groep rammen, schapen'.

Uit de historische kaarten blijkt, dat het plangebied tussen vanaf eind 18^e eeuw tot de jaren '30 van de 20^e eeuw waarschijnlijk in gebruik is geweest als landbouwgrond en dat er geen bebouwing op stond. Op de Bonnekaart uit 1935 is voor het eerst te zien dat het plangebied bebouwd is.

3.4 Beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04)

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Type informatie	Informatie
Geomorfologie ⁹	bebouwd, niet gekarteerd. Dichtstbijzijnde eenheden: - hoge stuwwal (10B3) - gordeldekzandwelingen met of zonder oud bouwlanddek - beekdalbodem, zonder veen, relatief laag gelegen
Geologie ¹⁰	Formatie van Boxtel met een dek van het Laagpakket van Wierden; fluvioperiglaciale afzettingen (leem en zand) met een zanddek (Bx6) of Laagpakket van Wierden; dekzand (Bx5)
Bodemkunde ¹¹	Niet gekarteerd. Dichtstbijzijnd: hoge zwarte enkeerdgronden (zEZ21)
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)	Het plangebied ligt op de flank van een rug (stuwwal)

¹ Mondelinge communicatie dhr. H. de Vries op 26 maart 2008

² Mondelinge communicatie dhr. H. de Vries op 26 maart 2008

³ Versfelt 2003.

⁴ Bron <http://watwaswaar.nl>, minuutplan Wierden, Overijssel, sectie I, blad 02. geraadpleegd op 28 maart 2008

⁵ Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990.

⁶ Bureau Militaire verkenningen 1901, 1908 en 1921

⁷ Bureau Militaire verkenningen 1935

⁸ Van Berkel en Samplonius, 2006

⁹ Stichting voor Bodemkartering 1978

¹⁰ Geologische overzichtskaart 1:600.000

¹¹ Stichting voor Bodemkartering 1983

De geologische processen in het Saalien (de voorlaatste IJstijd, 200.000 - 130.000 jaar geleden) hebben in belangrijke mate het aanzien van het Twentse landschap bepaald.¹² In de tweede helft van het Saalien wordt Noord- en Midden-Nederland overdekt met landijs uit Scandinavië. De afzettingen die hiermee samenhangen zijn grondmorene (keileem) en smeltwaterafzettingen (fluvioglaciale en lacustroglaciale afzettingen). In de stuwwallen zijn laagpakketten uit de ondergrond door het ijs opgeduwd, geplooid en over elkaar heen geschoven. Aan het maaiveld op de stuwwal leidt dit tot een lensvormig patroon van elkaar afwisselende lithologieën.

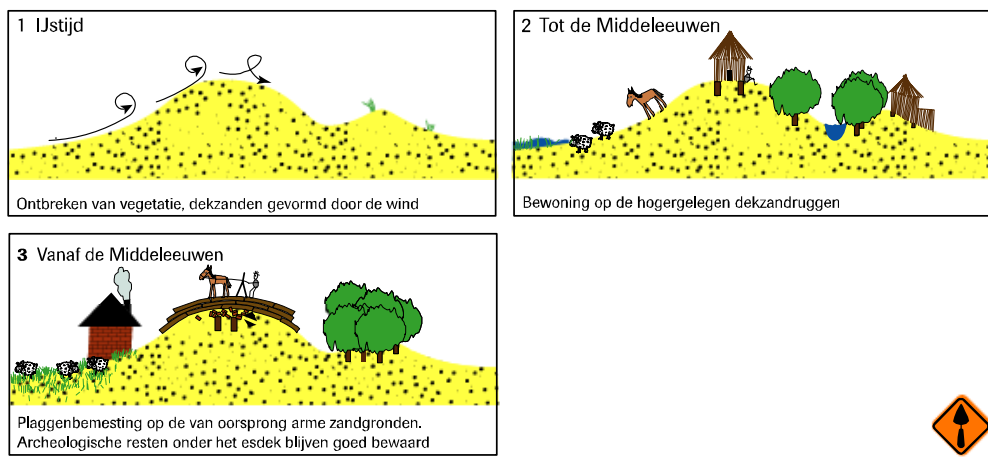
Buiten het gebied van de stuwwallen – dus ook op de locatie van het plangebied – domineren afzettingen uit het Weichselien (de laatste IJstijd, 120.000 – 10.000 jaar geleden) het kaartbeeld. De sedimenten van de Formatie van Boxtel zijn voor een belangrijk deel erosieproducten van de stuwwallen, en dus van lokale oorsprong (hellingafzettingen en fluvioperiglaciale afzettingen). De zanden en lemen van de fluvioperiglaciale afzettingen zijn afgezet in rivieren en meren. Onder de koude en droge omstandigheden van de laatste ijstijd is hierop een pakket eolisch (door de wind vervoerd) dekzand afgezet (Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden). Uit de geomorfologische kaart blijkt dat het plangebied op de flank van een stuwwal ligt. Dit is ook goed te zien op het AHN (zie afb. 4). De bovenste laag van de bodem in het plangebied bestaat volgens de geologische kaart uit dekzand. Volgens de bodemkaart komen er (in de directe omgeving van) het plangebied hoge zwarte enkeerdgronden voor. Deze gronden zijn ontstaan door intensieve bemesting voor de landbouw en staan bekend om hun hoge verwachting voor archeologische resten omdat het plaggendek de resten beschermt tegen latere bodemingrepen (zie kader).

De ontwikkeling van een esdek

De Nederlandse zandgebieden bestaan uit een reliëfrijk landschap met hogergelegen dekzandruggen en tussenliggende vlakten. De dekzandruggen zijn ontstaan in de laatste ijstijd, toen Nederland een koud en droog klimaat had. Het was hier een poolwoestijn en er was vrijwel geen vegetatie, waardoor de wind vrij spel had en voor grootschalige zandverstuivingen heeft gezorgd. De richting van deze dekzandruggen, die andere afzettingen afdekken, is bepaald door de overheersende windrichting gedurende de ijstijden. De tussenliggende vlakten worden doorsneden door beken.

Deze dekzandruggen zijn al bewoond geweest vanaf de laatste ijstijd (ca. 10.000 jaar geleden). Deze gebieden waren aantrekkelijk omdat ze hoog en droog liggen. Het zijn echter van oorsprong arme zandgronden waar landbouw weinig zinvol is. Al aan het begin van onze jaartelling is men daarom begonnen met bemesting. In de Middeleeuwen woonden de mensen vooral op de flanken van de dekzandruggen en ze hebben op de hogergelegen delen gewassen verbouwd. Vanaf dat moment zijn de landbouwgronden op de dekzandruggen intensief bemest met potstalmest die vermengd werd met heideplaggen. De mest verzamelden de boeren in de stallen waar de schapen voornamelijk in de winter verbleven.

Deze oude bouwlandgronden worden ook wel esdekken genoemd. Gebieden met een esdek zijn archeologisch interessant omdat zij oudere archeologische resten op de dekzandruggen afdekken. Onder deze essen zijn deze resten vaak goed bewaard gebleven. In de loop der eeuwen zijn door het ploegen typische bolvormige akkers ontstaan die nog steeds goed herkenbaar zijn in het landschap.

¹² Rijks Geologische Dienst 1993

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden vastgesteld:

Bron	Omschrijving
IKAW	indicatieve archeologische waarde niet gekarteerd; bebouwd gebied
Cultuurhistorische atlas provincie Overijssel ¹³	Het plangebied ligt niet in een gebied van archeologische waarde. Ca. 700 m ten zuidwesten en ca. 800 m ten zuidoosten van het plangebied liggen twee boerderijen die als Rijksmonument zijn gekenmerkt.
AMK	AMK-terrein 13.626
waarnemingen ARCHISII	4. 924, 2.539, 41.243, 1.274, 47.643, 4.930
vondstmeldingen ARCHISII	geen
onderzoeksmeldingen ARCHISII	401.183, 8.140, 25.235, 9.225

De ligging van de waarden is weergegeven in afb. 4.

In de omgeving van het plangebied zijn diverse onderzoeken uitgevoerd en waarnemingen gedaan, waarbij archeologische resten worden beschreven uit de perioden Neolithicum tot IJzertijd en Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd. Hieronder volgen de details.

Op ca. 250 m zuidoosten van het plangebied zijn resten van een keramieken kogelpot uit de Late Middeleeuwen gevonden (Archis-waarneming 4.924).

Op ca. 250 m ten zuidoosten van het plangebied wordt melding gemaakt van vondsten gedateerd tussen Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Hierover staat verder geen gedetailleerde informatie in Archis. (Archis-waarneming 2.539)

Op ca. 550 m ten zuidwesten van het plangebied is laatmiddeleeuws keramiek gevonden: het gaat om scherven van een kogelpot, proto-steengoed en steengoed (Archis-waarneming 41.243).

Op ca. 600 m ten noorden van het plangebied is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. In verband met de landschappelijke ligging (hooggelegen gordeldekzand) is een karterend booronderzoek geadviseerd (Archis-onderzoeksmelding 25.235).

Op ca. 800 meter ten westen van het plangebied is aardewerk gevonden uit de Late Bronstijd of de Vroege IJzertijd. Waarschijnlijk gaat het om een urn, afkomstig uit een urnenveld (Archis-waarneming 1.274).

Ca. 950 m ten zuidwesten van het plangebied ligt AMK-terrein 13.626. Dit is een terrein van hoge archeologische waarde dat deel uit maakt van een essencomplex waar sporen van bewoning uit het Mesolithicum zijn aangetroffen. In een maïskuil trof men een haardkuil, ca. 150 vuurstenen artefacten (o.a. 20 klingen, geretoucheerde afslagen en klingen) en een aantal natuursteenfragmenten aan.

Op ca. 750 m ten zuidwesten van het plangebied is een archeologisch booronderzoek uitgevoerd. Tijdens het onderzoek werd op deze locatie een esdek aangetroffen. Daaronder bevond zich een oude akkerlaag. De gemiddelde dikte van het esdek bedroeg 50 cm. De akkerlaag was 30 a 40 cm dik. De bodem was niet over het gehele terrein intact, een ongeveer 100 meter brede strook bleek in de jaren '60 van de vorige eeuw te zijn ontgrond voorzandwinning. De vondsten betroffen voornamelijk vuursteenartefacten uit de periode van het Late-Paleolithicum tot het Late-Neolithicum en aardewerk uit de Late Middeleeuwen. Het vondstmateriaal wijst erop dat de dekzandhoogte al in de prehistorie door mensen werd bezocht. De laatmiddeleeuwse scherven doen bewoning vermoeden rond de es (Archis-waarneming 47.643).

Ca. 700 m ten zuidwesten van het plangebied zijn proefsleuven bij twee locatie ('locatie 1 en locatie 5') aangelegd. Bij locatie 5 wordt vervolgonderzoek aanbevolen (Archis-onderzoeksmelding 8.140¹⁴). Als vervolgonderzoek is een archeologische opgraving uitgevoerd.¹⁵ Tijdens de opgraving zijn de sporen gevonden van een middeleeuws erf, dat enkele malen op vrijwel dezelfde plaats is herbouwd. Op het erf zijn vijf boerderijplattegronden te reconstrueren van het type Gasselte A en B. Deze dateren het erf uit de 9e tot en met 11e eeuw. Enkele waterputten op het terrein zijn mogelijk iets ouder, vanaf

¹³ Bron: <http://provincie.overijssel.nl/cultuurhistorie> geraadpleegd op 26 maart 2008

¹⁴ Prangma 2005

¹⁵ Prangma en Vanneste 2005

de 8e eeuw. Naast de huisplattegronden zijn ook enkele schuren en hooibergen te reconstrueren en zijn o.a. resten van een kogelpot gevonden (Archis-onderzoeksmelding 9.225 en Archis-waarneming 401.183).

Op ca. 1100 m ten westen van het plangebied is aardewerk gevonden uit de Eems-cultuur. Het wordt gedateerd tussen Late Bronstijd en Vroege IJzertijd (Archis-waarneming 4.930).

3.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. Op basis van Archis-meldingen in de omgeving kunnen we vooral resten verwachten tussen het Paleolithicum en de IJzertijd en vanaf de Late Middeleeuwen tot heden. Volgens de bodemkaart komen mogelijk in het plangebied enkeerdgronden voor; dit wordt gestaafd door de historische kaarten, waarop het plangebied vooral als “bouwland” is aangemerkt.

Als er inderdaad een esdek aanwezig is, zullen archeologische resten voorkomen onderin het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont daar onder. In het geval van een intact esdek geven we een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten. Archeologische sporen zullen zich bevinden tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Het complextypen en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens.

Als er geen esdek in het plangebied aanwezig is zullen de archeologische resten voor kunnen komen in de eerste 30 cm beneden het maaiveld. In dit geval geven we een middelhoge verwachting voor het voorkomen van archeologische resten omdat de resten slecht beschermd zijn tegen latere bodemactiviteiten.

Op sommige locaties van het plangebied heeft al bebouwing gestaan; op deze locaties zal het esdek – mits dit aanwezig was – waarschijnlijk al verstoord zijn en daarmee ook eventueel aanwezige waarden.

4 Conclusies

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardstelling hiervan?

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle perioden. Deze resten zullen zich naar alle waarschijnlijkheid binnen 1 meter onder het maaiveld bevinden. In die regio's van het plangebied waar al bebouwing staat of heeft gestaan, zullen deze archeologische waarden waarschijnlijk al verstoord zijn. In de rest van het plangebied kunnen wel nog archeologische resten aanwezig zijn.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

De nieuwe bebouwing zal tot ca. 2 meter diep gaan, dus eventueel aanwezige waarden zullen verstoord worden door de geplande bodemingreep.

Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Aangezien de archeologische resten direct onder het oppervlak verwacht worden, zal planaanpassing weinig zin hebben.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

ADC ArcheoProjecten adviseert om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek.

5 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek, teneinde inzicht te krijgen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden en met als doel kansarme zones uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor de volgende fasen.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA) of Programma van Eisen (PvE).

6 Inventariserend Veldonderzoek

6.1 Methoden

De bij het Inventariserend Veldonderzoek toegepaste methoden zijn conform de KNA, versie 3.1, in het bijzonder specificatie VS03 (booronderzoek). Uitgangspunt van het inventariserend veldonderzoek is de gespecificeerde verwachting zoals die is opgesteld in het bureauonderzoek. De strategie voor het veldonderzoek is hierop gebaseerd, alsmede op het voor dit onderzoek opgestelde Plan van Aanpak (VS01).

De rapportage is opgesteld conform specificatie VS05. Tenslotte is een aanbeveling gegeven.

6.1.1 Booronderzoek (VS03)

In het plangebied zijn grondboringen uitgevoerd met als doel het bepalen van de bodemopbouw en eventuele bodemverstoringen. Dit is de verkennende fase van het inventariserend veldonderzoek.

Het verkennen van de bodemopbouw gebeurt door de bodemtextuur en, indien relevant, bodemkundige horizonten systematisch te beschrijven. Eventuele afwijkingen van de verwachte bodemopbouw zoals vastgesteld op grond van het bureauonderzoek, en andere niet-natuurlijke bodemkenmerken kunnen er aanleiding toe geven om (delen van) het plangebied als verstoord te beschouwen.

Er zijn zes boringen verspreid over het plangebied uitgevoerd. De boringen zijn uitgevoerd met een 7 cm edelmanboor en een 3 cm guts. De boringen zijn gezet tot 25 cm in de ongestoorde ondergrond tot gemiddeld 150 cm en maximaal 175 cm onder het maaiveld.

De bodemtextuur en archeologische indicatoren zijn beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd.¹⁶ De X- en Y-coördinaten zijn bepaald aan de hand van de lokale topografie.

6.2 Resultaten

6.2.1 Visuele inspectie

Het terrein is gedeeltelijk bebouwd en verhard. In het noordoosten ligt een veldje begroeid met zuring en veldbloemen, met een onregelmatig oppervlak.

6.2.2 Booronderzoek (VS03)

De locatie van de boringen is weergegeven in afb. 7.

In de boorprofielen vinden we als onderste laag zwak grindig (licht-)oranjegeel matig fijn, zwak siltig zand met in sommige gevallen roestvlekken. Deze laag is waar te nemen vanaf 175-130 cm –mv tot 130-105 cm –mv.

Hier bovenop is een roodbruine laag waar te nemen, tot ca. 100 cm –mv. Bovenop deze laag is in sommige gevallen een uitgeloopte zandlaag te zien.

In vier van de zes boringen is bovenop de bruinrode of grijzige uitgeloopte laag een band (van 5 tot 20 cm dikte) zwart sterk humeus zand te zien. Deze opvallend donkergekleurde laag is bijna veen te noemen.

¹⁶ Bosch 2005; Normalisatie-Instituut 1989.

Boven deze band zijn verschillende bruine en grijze zandlagen waar te nemen, in de meeste gevallen vlekkerig en heterogeen van kleur en samenstelling.

Alle profielen zijn kalkloos.

Tijdens het booronderzoek zijn geen indicatoren aangetroffen die wijzen op archeologische sporen in de bodem

6.3 Interpretatie

Het onderste gele zand wordt geïnterpreteerd als de C-horizont: het onverstoord moedermateriaal. De grindjes in deze laag wijzen op fluvioperiglaciale afzettingen (smeltwaterafzettingen). De roodbruine laag bovenop de C-horizont wordt gezien als de B-horizont. De laag met de grijswitte uitgeloopte korrels noemt men de E-horizont (uitspoelingslaag).

De sequentie van de C-B-E-A horizonten is die van een podzolbodem.

In het bureauonderzoek werd melding gemaakt van enkeerdgronden (zEZ21) in het plangebied. In deze bodemsoort is het lastig om de zwarte sterk humeuze laag (op ca. 100 cm) te plaatsen. Het bodemprofiel lijkt echter op dat van een moerige podzol (zWp). Deze eenheid is echter op de bodemkaart niet in de nabijheid van het plangebied waar te nemen (zie afb. 8). Wel aan de andere kant (westkant) van de stuwwal, lokaal in kleine vlekjes.

De moerige gronden vormen veelal de overgang van de veengronden naar de zandgronden. De moerige laag kan restveen zijn dat in afgeveende gebieden is overgebleven, of kan ontstaan zijn uit "veenkoloniale" veengronden waarvan de bovenlaag door aanploegen en oxidatie ("slijtage") dunner dan 40 cm is geworden. De dunne, moerige laag kan echter ook een beginnende veenvorming zijn die vroegtijdig is afgebroken.

Bovenop de moerige podzolbodem is waarschijnlijk een laag grond opgebracht; de bovenste ca. 70 cm – 100 cm van de bodem is immers vlekkerig en dus niet natuurlijk gevormd.

Op moerige podzolbodems zijn volgens Archis IJzertijd waarnemingen gedaan; dergelijke resten zouden we dus ook in het plangebied kunnen verwachten.

Op het AHN is te zien dat het plangebied op een overgangsgebied ligt, op de flank van een stuwwal. De bodemopbouw – de aanwezigheid van veen en een kleilaagje in boring 4 – wijst echter op een beekdal.¹⁷ Deze twee gegevens zijn lastig met elkaar te verenigen; de exacte bodemopbouw zal verder onderzocht moeten worden om duidelijke te verkrijgen. In Archis is te zien dat op zowel de hoger als de lager gelegen delen van het landschap in de omgeving van Wierden vondsten zijn gedaan uit verschillende perioden. Dit gegeven maakt dat de intacte podzolbodem in het plangebied sowieso kansrijk is voor het aantreffen van archeologische resten.

¹⁷ Een beekdal is een lager gelegen gebied in het dekzandgebied in Nederland, waardoor een beek stroomt.

7 Conclusies

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardstelling hiervan?

In het plangebied zijn niet de verwachte enkeerdgronden aangetroffen, maar podzolgronden met een zeer humeus laagje (bijna veen) erbovenop. Bovenop deze humeuze laag is een laag zand opgebracht. Het plangebied ligt waarschijnlijk in een beekdal. De podzolgronden zijn intact, dus eventueel aanwezige archeologisch resten zouden ook nog intact kunnen zijn.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

Eventueel aanwezige archeologische resten kunnen aangetroffen worden in de top van de C-horizont; die ligt op ca. 110 cm –mv. De nieuwbouw krijgt een verstoringsdiepte van ca. 2 meter, dus de geplande bodemingreep zal eventueel aanwezige archeologische resten verstoren.

Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Alleen als de nieuwbouw slechts tot ca. 80 cm diepte zal gaan verstoren, blijven archeologische resten onaangetast.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

ADC ArcheoProjecten adviseert proefsleuvenonderzoek.

8 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om in het hele plangebied een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P), teneinde gaafheid, omvang, datering en conservering van archeologische resten te onderzoeken.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Het is niet uit te sluiten dat buiten de vindplaats toch nog archeologische resten voorkomen. Daarom merken wij op dat het aanbeveling verdient om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in de Monumentenwet 1988 en de Wet op de Archeologische Monumentenzorg.

Nagekomen bericht:

Het bevoegd gezag (Provincie Overijssel / Het Oversticht) oordeelt dat er geen verkennend maar een karterend onderzoek is uitgevoerd, waarbij geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen. Het selectiebesluit is daarom dat er geen vervolgonderzoek noodzakelijk is.

Literatuur

- Berkel, G. van en Samplonius, K., 2006: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*, Utrecht Bureau Militaire Verkenningen, verschillende jaargangen (1901, 1908, 1921 en 1935): Wierden, blad 359, 1:25.000.
- Bosch, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).
- Groenewoudt, B.J., 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten, 17).
- Normalisatie-Instituut, Nederlands, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*, Delft.
- Prangmsa, N.M., 2005: *Wierden-Almelo Rijksweg 35/36 IVO3. Locatie 1 en 5, Huurne. ADC ArcheoProjecten Rapport 378*, Amersfoort
- Prangmsa, N.M. en Vanneste, H., 2005: *Middeleeuwse bewoning in Huurne, gemeente Wierden. Definitief archeologisch onderzoek in het tracé van de A35 bij Wierden*. ADC ArcheoProjecten Rapport 473
- Rijks Geologische Dienst, 1993: *Geologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000 28 Oost/29 Almelo Oost/Denekamp*, Haarlem
- Stichting voor Bodemkartering, 1978: *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 28 en 29 Almelo/Denekamp*
- Stichting voor Bodemkartering, 1983: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 28 West Almelo*
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen, 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend booronderzoek*. Gouda (SIKB uitgave).
- Versfelt, H.J., 2003: *Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773 - 1794*, Groningen.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, deel 3 Oost-Nederland 1830-1855*, Groningen.

Lijst van afbeeldingen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Locatie van het plangebied - detail
- Afb. 3 Globale locatie van het plangebied op de Hottinger atlas 1773 - 1794
- Afb. 4 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 5 Locatie van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Afb. 6 Bouwplannen
- Afb. 7 Boorpuntenkaart

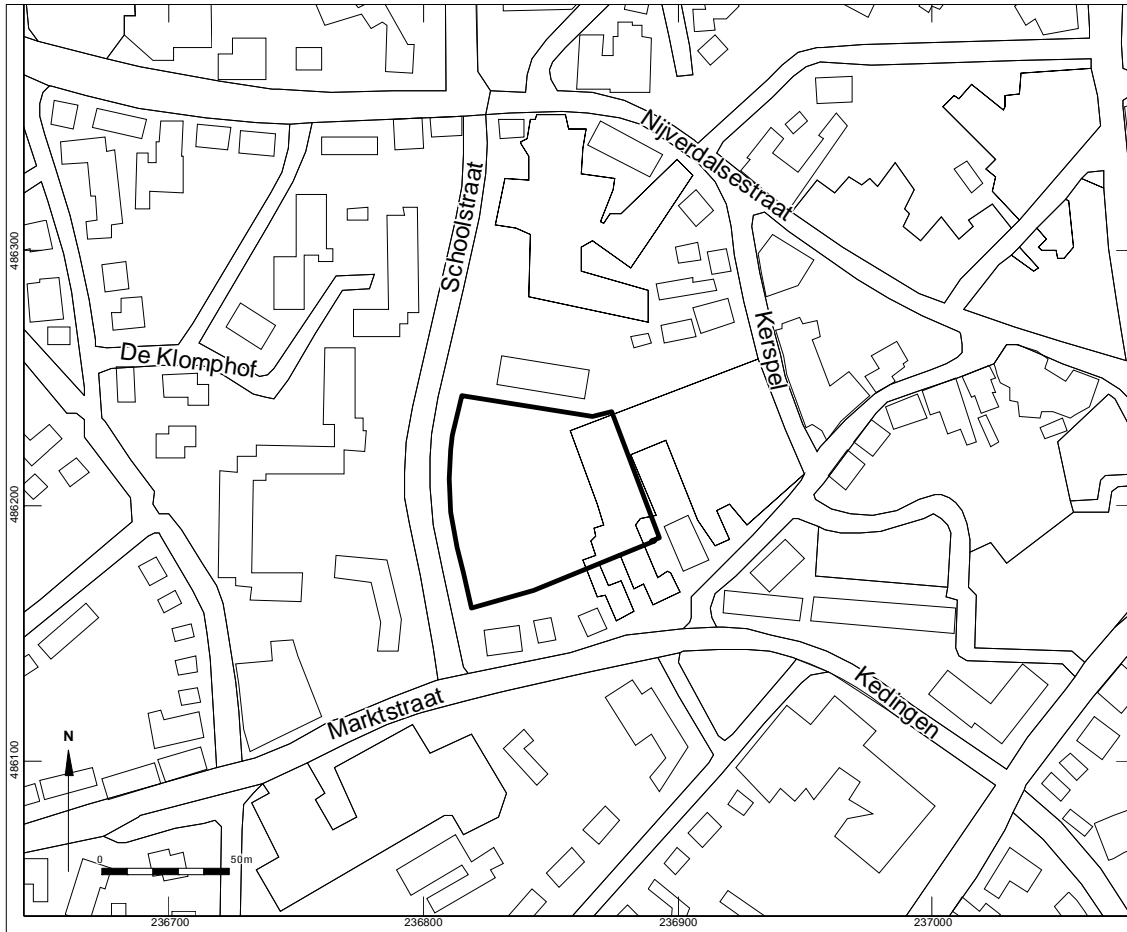
Lijst van tabellen

- Tabel 1 Archeologische perioden

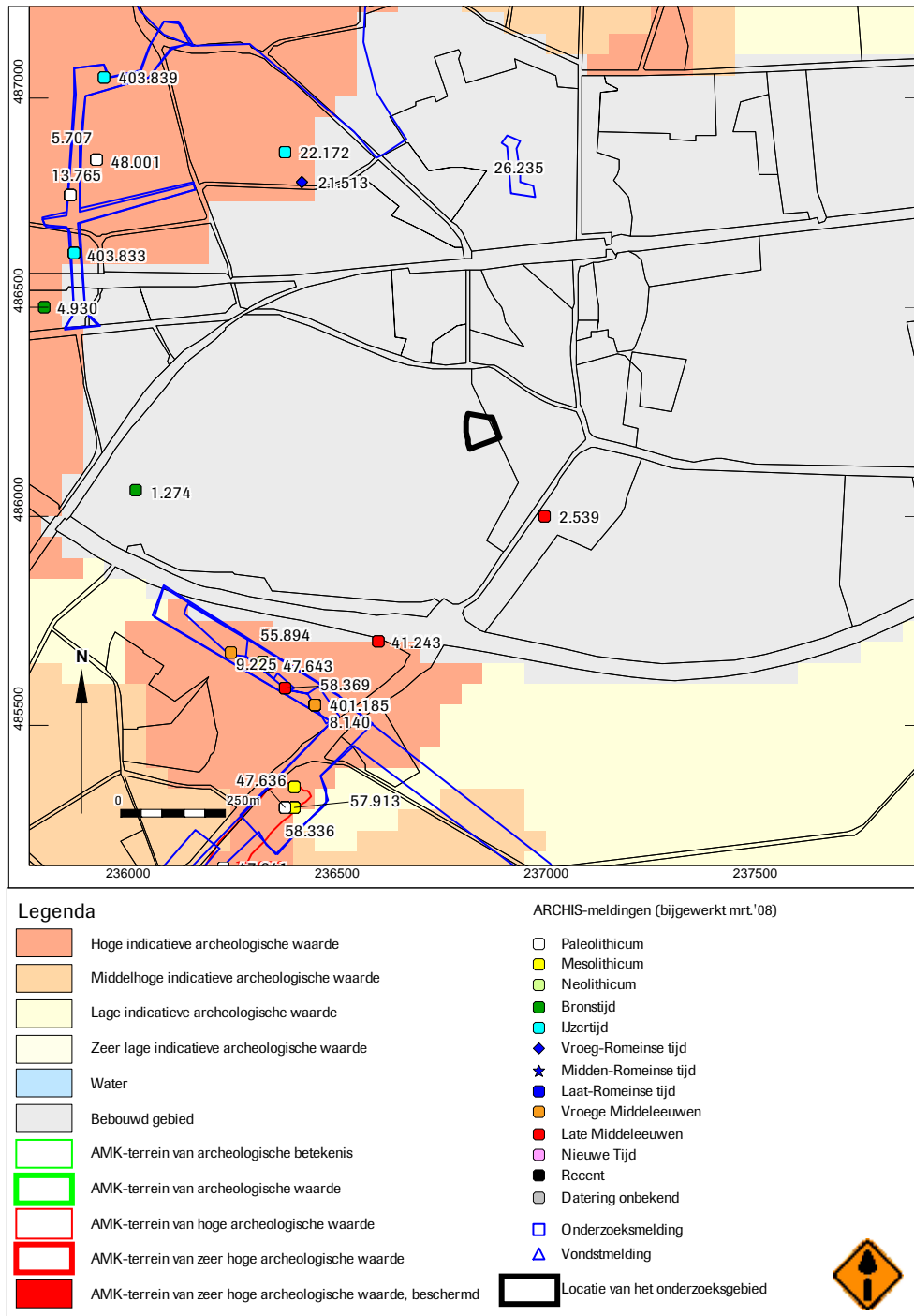
Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Locatie van het plangebied - detail

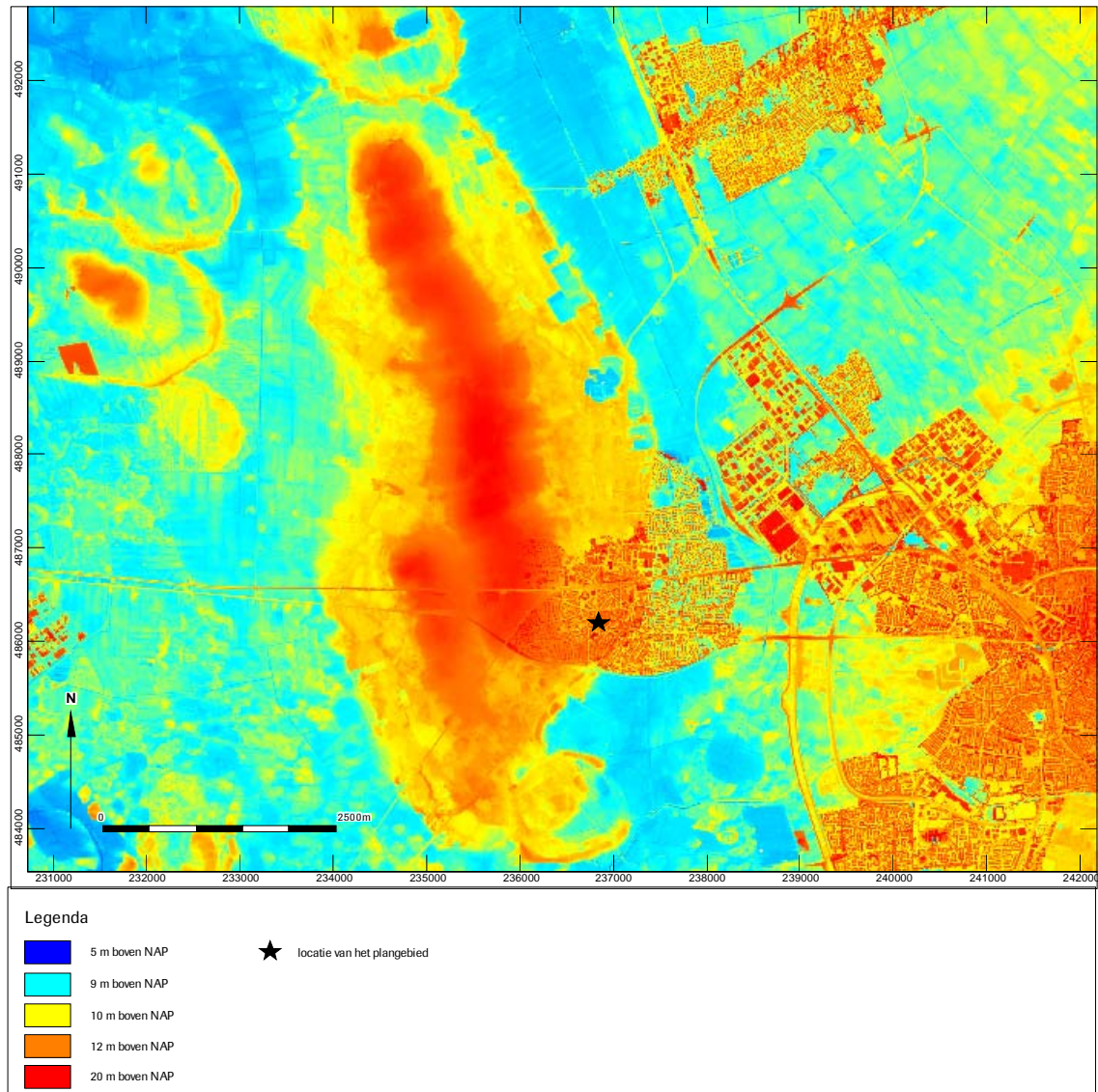

Afb. 3 Globale locatie van het plangebied op de Hottinger atlas 1773 - 1794

Afb. 4 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

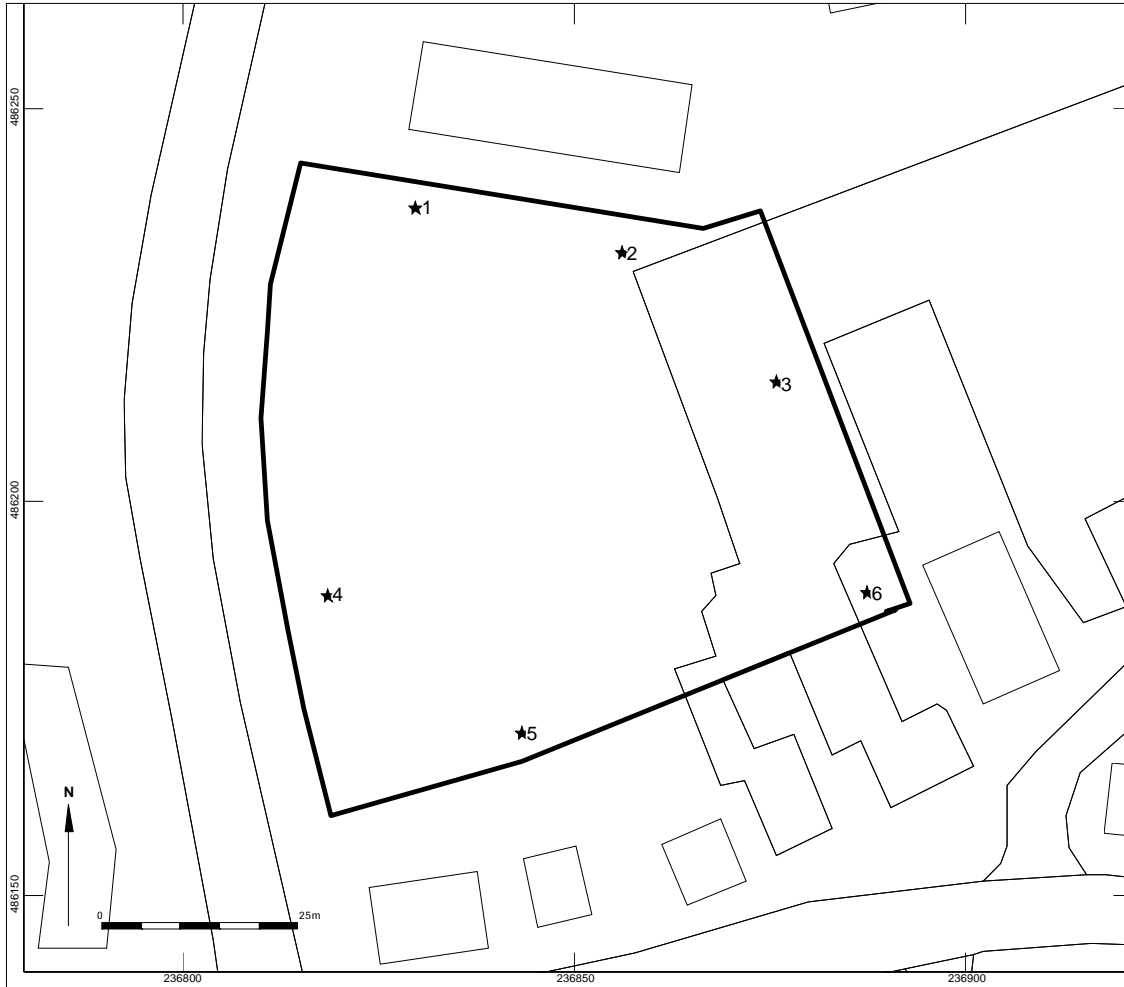

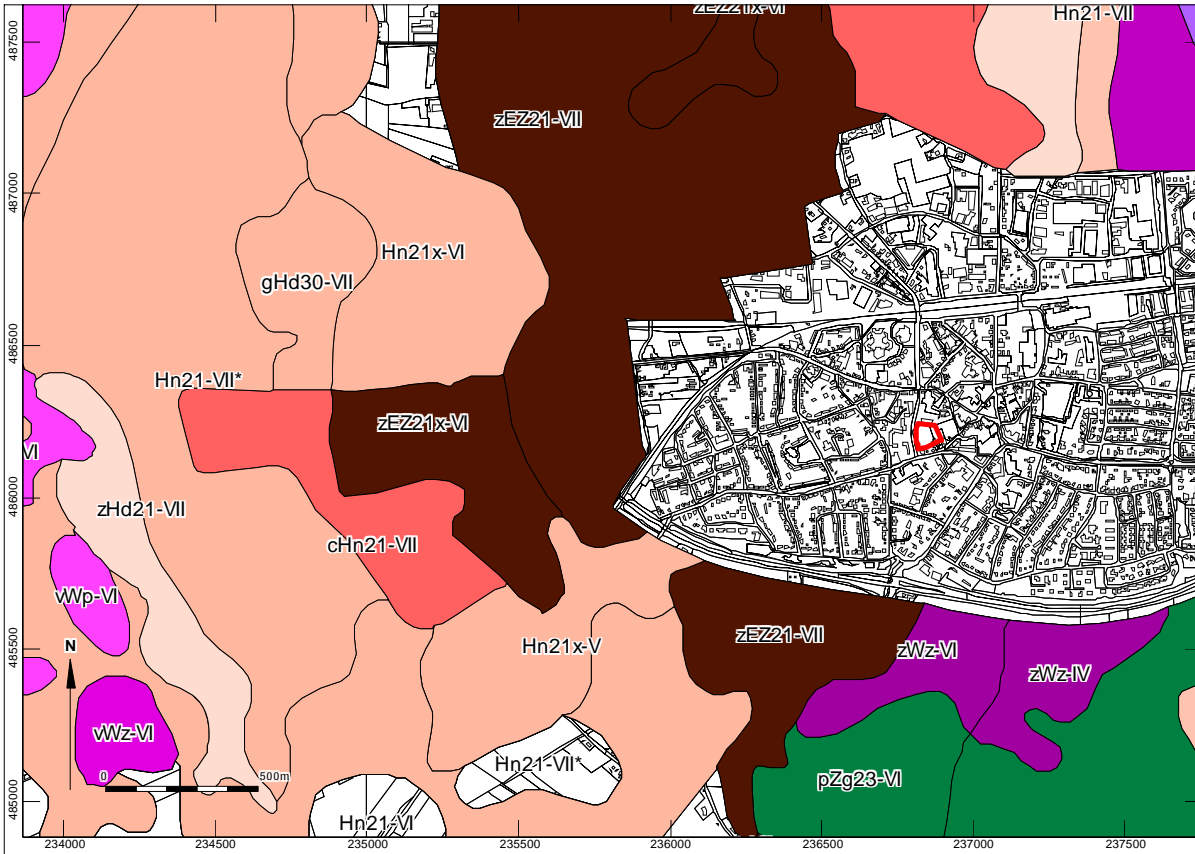
Afb. 5 Locatie van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

Afb. 6 Bouwplannen

Afb. 7 Boorpuntenkaart

Afb. 8 Bodemkaart

Bijlage 1

nummer	x coördinaat (m)	y coördinaat (m)	matarielshoogte (cm)	bovengrens (cm)	ondergrens (cm)	grondsoort	bijmenging	zandmedaiaan	kleur	kalkgehalte	nieuwvormingen	antropogene bijnengingen	organische bodemhorizonten	overlig	Lithostratigrafie	
01			0	100	zand	matig siltig; zwak humeus	matig fijn grijs-; bruin;	kalkloos	spoor baksteen	A-horizont	weinig zwarte vlekken; vanaf 70 cm vlekken zwart grijs en rood. mix van b en e					
			100	110	zand	zwak siltig	matig fijn donker-; rood-; bruin;	kalkloos		B-horizont						
			110	140	zand	zwak siltig; zwak grindig	matig fijn oranje-; geel;	kalkloos spoor roestvlekken		C-horizont	enkel grindje periglacial?					
02			0	80	zand	zwak siltig; matig humeus	matig fijn donker-; grijs-; bruin;	kalkloos	spoor baksteen							
			80	100	zand	zwak siltig; zwak humeus	matig fijn grijs;	kalkloos								
			100	120	zand	zwak siltig; zwak humeus	matig fijn grijs;	kalkloos								
			120	125	zand	zwak siltig; zwak grindig	matig fijn licht-; rood-; bruin;	kalkloos								
			125	150	zand	zwak siltig; zwak grindig	matig fijn licht-; rood-; bruin;	kalkloos weinig roestvlekken								
03			150	175	zand	zwak siltig	matig fijn licht-; rood-; geel;	kalkloos								
			0	30	zand	zwak siltig	matig fijn geel-; bruin;	kalkloos								
			30	75	zand	zwak siltig; zwak humeus	matig fijn donker-; grijs-; bruin;	kalkloos	weinig baksteen; spoor sintels	A-horizont	weinig grijze vlekken; opgebrachte grond					
			75	90	zand	zwak siltig; sterk humeus	matig fijn zwart;	kalkloos								
			90	120	zand	zwak siltig; zwak grindig	matig fijn rood-; bruin;	kalkloos								
04			120	130	zand	zwak siltig; zwak grindig	matig fijn rood-; bruin;	kalkloos								
			130	150	zand	zwak siltig; zwak grindig	matig fijn oranje-; geel;	kalkloos weinig roestvlekken								
			0	30	zand	zwak siltig; zwak humeus	matig fijn donker-; bruin-; grijs;	kalkloos	spoor baksteen							
			30	60	zand	zwak siltig; zwak humeus	matig fijn donker-; bruin-; grijs;	kalkloos								
			60	70	zand	zwak siltig	matig fijn licht-; geel;	kalkloos								
		70	75	zand	zwak siltig; sterk	matig fijn zwart;	kalkloos									

nummer	x coördinaat (m)	y coördinaat (m)	matievelidhoogte (cm)	bovengrens (cm)	andere m/v	grondsoort	bijmenging	zandmediana	kleur	kalkgehalte	nieuwvormingen	antropogene	organische	Bodemhorizonten	overig	Lithostratigrafie
05							humeus									
	75	85	zand	zwak siltig			matig fijn licht-; geel;			kalkloos						
	85	90	zand	zwak siltig			matig fijn licht-; grijs;			kalkloos						
	90	105	zand	zwak siltig			matig fijn bruin; rood-;			kalkloos						
	105	130	zand	zwak siltig; zwak grindig			matig fijn licht-; rood-; geel;			kalkloos	spoor roestvlekken					
	0	20	zand	zwak siltig			matig licht-; grijs;			kalkloos						
	20	35	zand	zwak siltig; zwak humeus			matig fijn grijs-; bruin;			kalkloos			spoor baksteen			
	35	55	zand	zwak siltig			matig fijn grijs-; bruin;			kalkloos	spoor roestvlekken					
	55	80	zand	zwak siltig; matig humeus			matig fijn donker-; grijs-; bruin;			kalkloos						
	80	85	zand	zwak siltig			matig fijn licht-; geel;			kalkloos						
06																
	85	100	zand	zwak siltig			matig fijn bruin;			kalkloos						
	100	110	zand	zwak siltig; sterk humeus			matig fijn zwart;			kalkloos						
	110	130	zand	zwak siltig			matig fijn rood-; bruin;			kalkloos						
	130	155	zand	zwak siltig; zwak grindig			matig fijn oranje-; geel;			kalkloos	spoor roestvlekken					
	0	30	zand	zwak siltig; zwak humeus			matig fijn bruin-; grijs;			kalkloos						
	30	70	zand	zwak siltig; zwak humeus			matig fijn donker-; bruin-; grijs;			kalkloos						
	70	80	zand	zwak siltig			matig fijn bruin;			kalkloos						
	80	100	zand	matig siltig; sterk humeus			matig fijn zwart;			kalkloos						
	100	115	zand	zwak siltig			matig fijn donker-; bruin;			kalkloos						
115	140	zand	zwak siltig; zwak grindig			matig fijn rood-; geel;			kalkloos	spoor roestvlekken						